

redningsföremålens koloristiska samspel äro inte bara konsthistoriska dokument, de ge alla av restaureringskonsten intresserade fackmän och lekfolk värdefulla synpunkter. Men ändå framkallas vid läsningen av denna bok skammens rodnad på våra kinder. Vi ha att vidgå många grova försummelse vid kyrkorestaureringar i vårt land. En rad pinsamma frågor om svensk konserveringsteknik framställa sig osökt t. ex.: huru många kyrkor ha färgrestaurerats så att vederbörande arbetsledare protokollfört exakt varje äldre målning på olika inredningsföremål och gjort klart för sig vilka färger, som höra samman? Eller om några färger förlorats — på vilket sätt kompletteras eller ersätts de? Användes som regel annat än gustaviansk färghållning resp. marmorering vid nymålning?

De många reflexioner, som ges vid läsningen av Erdmanns ypperliga bok få begränsas av dessa frågor utan svar. Man kan lyckönska norsk restaureringskonst, som fått denna ypperliga vägledning, och man kan beklaga dess svenska kollega, som får vara utan den.

Bengt Cnattingius.

Kyrkokören i gudstjänsten.

Mången tycker utan tvivel att man av en handbok, som vuxit fram under en sådan tid av kyrkomusikalisk renässans som den innevarande, haft rätt att vänta en mera positiv inställning till kyrkokören och dess uppgift än den som kommer till synes i den av kyrkomötet antagna handboken. Andra åter finna lika säkert i den nya handboken alltför stort tillmötesgående mot musikaliska krav. Det ligger i sakens natur att så måste vara. En handbok för en kyrka med så många olika schatteringar inom fromhetslivets område som den svenska, kan aldrig bli annat än en kompromiss med vilken ingen kan känna sig fullt nöjd. En objektiv granskning synes snarast ge vid handen att den nya handboken relativt väl lyckats göra rättvisa åt båda de här åsyftade åskådningarna.

Att de som ställa sig avvisande mot körens medverkan i gudstjänsten och över huvud mot all onödig utsmyckning av gudstjänstlivet, borde kunna känna sig tillfreds är utan vidare klart. De behöva aldrig, så långt året är, höra en enda ton sjungen av någon kör. Hela högmässan kan firas utan någon annan sång än församlingens. Mera kan man rimligtvis icke begära, så vida man icke önskar fira den utan någon sång alls. Icke ens detta sista alternativ torde för övrigt få anses uteslutet, ehuru det icke är förutsett och därför icke formellt är i överensstämmelse med hand-

bokens anvisningar. Det torde nämligen icke sakligt strida mot handboken, att de närvarande läsa församlingens partier i stället för att sjunga dem. Detta intresserar dock icke i detta sammanhang.

Meningen med dessa rader är fastmera att visa att icke heller de som önska berika gudstjänsten genom körens medverkan behöva beklaga sig över bristande möjligheter. Det gäller blott att ge handbokens anvisningar en förnuftig tolkning. Man torde nämligen ha rätt att förutsätta, att dessa anvisningar äro avsedda att tjäna kyrkolivet, icke att belägga det med tvångströja. De böra vara medhjälpare till församlingens glädje, icke herrar över dess tro. Så har det enligt svensk tradition varit i gångna tider och vi ha all anledning att slå vakt kring den frihet inom en fastställd rams gränser, som vi alltid ägt och som är nödvändig i ett demokratiskt land. Vi må ihågkomma, att handbokens högmäsoformulär skall kunna göra tjänst både i Upsala domkyrka och i den allra minsta lilla landskyrka, både vid de stora högtiderna och på de vanliga söndagarna. Det är klart att en betydande frihet att utgestalta de yttre förhållandena måste finnas.

Låt oss nu, med detta i minne, granska det nya högmässorituallet från synpunkten av körens medverkan.

Närmast till hands ligger det kanske då att börja med hymnen mellan tron och predikstolspsalmen. Denna hymn är fortfarande uttryckligen medgiven. Det säges nu om den att den »alltid bör vara vald med särskild tanke på den innevarande dagen». Detta nya tillägg måste hälsas med största tillfredsställelse, i varje fall från det håll som arbetar på gudstjänstens höjande genom körens medverkan. Ett annat tillägg som också utgör ett glädjande bevis på förståelse för körens arbete är att i sådant fall predikstolspsalmen må kunna utgå.

I allmänhet finnes kanske intet skäl att göra bruk av detta medgivande. Om å andra sidan kören sjungit en något större sak — jag tänker särskilt på de små kantater som under de senaste åren börjat växa fram — måste det anses välgörande att slippa att försvaga den konstnärliga verkan med en i sammanhanget kanske både textligt och musikaliskt föga passande predikstolspsalm.

Att kyrkokörerna för närvarande icke behöva sakna värdigt material att arbeta med, när det gäller att fylla den nu åsyftade uppgiften kan i detta sammanhang med tillfredsställelse antecknas. Vi äga utan tvivel för varje sön- och helgdag under hela kyrkoåret de-temporebestämda hymner av ofta mycket hög kvalitet.

Att sjunga denna hymn — hur betydelsefull den än må vara för gudstjänstens höjande — blir dock aldrig annat än att sjunga i mässan. Körens förnämligaste uppgift kan dock icke vara att sjunga i mässan, utan att sjunga mässan.

När fråga blir om denna körens verkligt liturgiska uppgift, finnes anledning att erinra om den gamla uppdelningen av mässans stycken i *ordinarium* och *proprium de tempore*.

Med mässans ordinarium förstås de söndagligen i varje mässa återkommande styckena: Kyrie, Gloria med Laudamus, Credo, Sanctus och Agnus Dei.

Vi må börja med Laudamus. Med tacksamhet antecknar man då att såsom en följd av den nya psalmboken, där det gamla, utförligare Laudamus upptagits under n:r 602, detta införts även i handboken och uttryckligen hänvisats till kören. Detta betyder naturligtvis inte att församlingen skulle vara förbjuden att själv utföra det. Utan man har med detta självfallet endast velat antyda, att man — och det säkerligen med rätta — ansett det lönlöst att försöka lära en församling att tillfredsställande sjunga denna lovsång.

Beträffande det förkortade Laudamus (= sv. ps. 601) säges blott att det sjunges i stället för 24:1 eller 269:4. Något om vem som skall sjunga denna lovsång säges sålunda icke. Även här kan alltså kyrkokören träda in, eventuellt med någon av de flerstämmiga sättningar som återfinnas i 1897 års Musik till Sv. Mässan.

Här finnes emellertid en olikhet mellan den nya och den gamla handboken som kan vara värd att observeras. I den gamla handboken säges det uttryckligen att församlingen sjunger Laudamus. Emellertid upptar den officiella mässmusiken flerstämmiga sättningar (sålunda uppenbara körsättningar) till detta Laudamus. Det måste då därmed anses fastslaget att enligt hittillsvarande svensk tradition anvisningen för församlingen sjunger vid ett liturgiskt moment, icke på något sätt hindrar att momentet i stället utföres av kören. Detta är värt att observeras och behållas i minne med anledning av den bokstavsträldom vid tolkningen av sådana anvisningar som icke så sällan vill göra sig gällande. Det har för visso icke varit kyrkomötets mening att rubba på hittillsvarande tradition på en sådan punkt.

Från Gloria vända vi oss till Credo. På de vid Gloria uppräknade högtidsdagarna kan den apostoliska trosbekännelsen utbytas mot den nicenska. Om Nicenum säges uttryckligen att det kan sjungas. Här har kören en utomordentligt förnämlig uppgift.

Sanctus och Agnus Dei. Biskop Andræ hade i sitt handboks-förslag infört rubriken: »Helig må även kunna sjungas av kyrkokören». Välmeningen var uppenbar. Dock må man nog vara tacksam för att denna anvisning ströks. Då den icke återfanns också vid Agnus Dei hade den utan tvivel ingivit mången den föreställningen att väl Sanctus men icke Agnus Dei kunde utföras av kören. Nu finnes ingen tvekan om att vad som gäller för det ena gäller också för det andra. Och detta är enligt hittillsvarande tradition, som också förvisso gäller alltfört, att anvisningen »församlingen sjunger» icke utgör något hinder för att låta kören sjunga. 1894 års handbok hade vid Sanctus rubriken: »Därefter sjunga prästen och församlingen». Vid Agnus Dei hette det: »församlingen sjunger». Och detta till trots upptager mässmusiken till båda flerstämmiga körsättningar. Detta belyser sålunda ytterligare, på det mest slående sätt, vad som vid Laudamus sades om den

hittillsvarande traditionen i detta avseende. Och lika litet som vid *Laudamus* finnes här anledning att bryta med hittillsvarande tradition. *Sanctus* och *Agnus Dei* böra därför alltjämt, som hittills, till omväxling övertagas av kören. Här har kören en underbar uppgift att tjäna församlingens tillbedjan.

Och nu återvända vi till det första av ordinariets stycken: *Kyrie*. Efter det sagda finnes ingen tvekan om, att icke även detta kan övertagas av kören vid de stora högtiderna, gärna i flerstämmig sättning. Ja, ett studium av handboken 1894 i jämförelse med dess musikaliska komplement, *Sv. Mässan 1897*, visar tydligt att icke ens handbokens 3-faldiga *Kyrie* utgör något hinder för att sjunga *Kyrie* 9-faldigt, om musiken så kräver. Mässmusiken upptager nämligen flerstämmiga sättningar med 9-faldigt *Kyrie*.

Det är sålunda i nuvarande situation i högsta grad lärorikt att se tillbaka på den frihet som hittills rått inom den svenska kyrkomusiken. Och det behöver icke sägas, att mässans ordinarium skulle vara en lika intressant som tacksam uppgift för kyrkörererna. Det saknas icke heller värdig musik att hänvisa till.

Vi vända oss nu till mässans efter kyrkoåret växlande stycken, dess *proprium de tempore*. De stycken som det därvid kan bli fråga om för kören att övertaga, torde väl blott vara tvenne: *introitus* och *offertoriesalmen* (samt i mässa utan predikan även *gradualet*).

På 23 högtidsdagar samt alltid vid nattvardsgång då skriftermålet infogas i mässan, kan enligt den nya handboken *introitus* utföras av kören. Närmast till hands ligger väl att tänka på unison sång, men intet hinder möter att stundom omväxla med flerstämmig. Det är att hoppas att våra kyrkokompositörer komma att förse oss med fullgoda flerstämmiga alternativ till dessa helt nya texter.

Om *offertorie-* eller *tillredelsepsalmens* utförande har handboken ingen som helst anvisning. Att understundom låta den övertagas av kören i flerstämmig sättning, torde endast vara att anbefalla, under förutsättning att lämplig musik kan erhållas. Att ge oss sådan vore en lika betydelsefull som intressant uppgift för våra kyrkomusiker.

Vid den högtidligare formen för nattvardsgudstjänst (mässa utan predikan) kan *gradualpsalmen* ersättas med en av kören sjungen hymn.

Att klaga på de möjligheter den nya handboken erbjuder kören synes vara obefogat. Vill man blott utnyttja de möjligheter som bjudas, torde icke ens den mest nitiska kör sakna uppgifter.

Till sist ett ord till våra kyrkokompositörer. Det finnes en gammal god historia om prästen som sade: Nu har jag fått ihop en riktigt bra predikan, bara jag nu också hade någon text som passade till den. — Man kan inför kyrkliga kompositioner mången gång icke värja sig för den tanken: Här har verkligen kompositören fått ihop en riktigt bra sak. Skada blott att det inte finnes

något tillfälle vid vilket den passar. Detsamma gäller också ofta, när främmande original förses med svensk text. Det ser ut som om både kompositörer och utgivare mycket litet tänkte på att deras arbete skall bli kyrkligt brukbart. Följden blir mer än en gång att i och för sig förträffliga ting hemfalla åt en oförtjänt glömska, allt under det att kanske relativt svaga saker bli flitigt brukade, bara därför att de fylla det viktiga kravet att passa vid något tillfälle då man gärna har extra sång. Det borde ju icke minst ligga i tonsättarens intresse att hans skapelser komma till praktiskt bruk. Det bör då också ligga i hans eget intresse att ägna den största uppmärksamhet åt de texter med vilka han arbetar. Vid flera tillfällen i denna uppsats ha antydningar givits om lämpligt textmaterial. Härtill må en allmän hänvisning fogas till alla sådana, i övrigt tillfredsställande texter, som naturligt ansluta sig till tankegången i något söndagsevangeliem. Bibel och psalmbok måste givetvis vara de båda viktigaste textkällorna.

*   *
*

Ovanstående skrevs innan de nya böckerna blivit fastställda. Genom fastställelsen, som skedde den 16 oktober i år, har emellertid intet ändrats. Mässmusikens auktorisation är alltjämt av samma mindre bindande natur som 1897, då det heter att den nya musiken »ställes till församlingarnes tjänst för att brukas vid den offentliga gudstjänsten», även om nu uttrycket »gilla och stadfästa» blivit brukat (d. v. s. samma uttryck som användes för handboken och evangelieboken). Trots likheten i de använda uttrycken vid de tre stadfästelserna föreligger nämligen en avgörande skillnad mellan å ena sidan handbokens och evangeliebokens stadfästelse och å andra sidan mässbokens. När det gäller handbok och evangeliebok förekommer nämligen det betydelsefulla tillägget: »efter inhämtande av kyrkomötets yttrande». Denna hänvisning till kyrkomötet har icke kunnat utsättas när det gäller mässboken. Och detta är avgörande. Det är icke det begagnade uttrycket, utan sättet vid fastställelsen som bestämmer arten av auktorisationen. De kyrkliga böcker som skola vara i detalj bindande måste enligt hittillsvarande praxis fastställas efter kyrkomötets hörande. Vad som fastställs utan kyrkomötets medverkan har icke samma bindande karaktär utan är av mera vägledande beskaffenhet. Det måste rent av anses *önskvärt* att församlingarna i sådana fall begagnar sin enligt sedvanerätt dem tillkommande frihet i detaljer, på det att icke småningom en ny sedvanerätt av mindre god art måtte uppkomma, vilken småningom kan leda till att kyrkomötet undandrages inflytandet vid de kyrkliga böckernas tillkomst. Den för sakens kyrkorättsliga sida intresserade hänvisas till professor C. A. Reuterskiölds övertygande utredning, som publicerats i skrif-

ten *Biskop Gustaf Aulén och den Gleerupska koralboken, Fortsättning*, Lund 1940, ss. 58 ff.

Det vill synas som om även mässmusikkommittén är av samma uppfattning som här ovan skisserats. En av dess ledamöter har nämligen privat å Nordiska Musikförlaget utgivit en fyrstämmig introitus (för Långfredagen). Om man icke inom kommittén varit av den uppfattningen, att denna musik skulle få användas, hade ju dess utgivande varit skäligen meningslöst.

Knut Peters.

Lauda Sion.

Albert Runbäck: Lauda Sion. Ett hymnarium för kyrkoårets samtliga söndar och helgdagar. 91 s. Nordiska musikförlaget. Kr. 6.

Om titeln *Magister choralis* skulle utdelas i detta land, lär vi få vara bättre skickade att mottaga den än kantorn i Båstad, Albert Runbäck. Redan tidigare har han dokumenterat sin verkligt omfattande kännedom om den kyrkliga koralen i alla dess former och i hela dess historia från de gamla gregorianska koralerna till nutidens mera moderna skapelser. Ett nytt belägg på denna hans väldiga beläsenhet på området ges i hans nya hymnarium. Där ger han prov på gammal gregoriansk koral, på medeltida sekvenskomposition av den något mera moderna typen. Där återklingar lutherkoralen, medan 1600-tals-koralen representeras av Fabricius utmärkta och oförtjänt bortglömda melodi till »Var hälsad sköna morgonstunds»-meterklass och av en Jacob Hintzes melodi, anpassad till en förträfflig Wallintext.

Över huvud har Runbäck en särskild förkärlek för de oförtjänt bortglömda melodierna. Hans hymnarium är därför i hög grad värd beaktande, därför att han genom sitt sammelvärk räddar ur fullständig glömska sådana koralens ädla smycken som den ur vår koralbok vrakade gamla nattvardspsalmen: Gud vare lovad, här återgiven i en mycket god gestalt. Han ger plats åt Crüger-melodien: O hur sälla... Han drar fram andra koraler i den nuvarande psalmboken, som tyvärr skjutits åt sidan som församlingssånger, ofta av det skälet att deras texter äro föga användbara i högmässan. Med stor kärlek har nu Runbäck plockat fram dessa skatter och anvisat dem som lämpliga körhymner på olika söndar- eller helgdagar. Så förser han den 10 s. e. tref. med den ljuvliga och föga beaktade svenska (?) folkviseartade melodien till Laurentius Laurini psalm: Som harpoklangen försvinner. — och för midsommardagen anvisar han den geijerska söndagspsalmen Som vällukt går av blomstrens ring. — ett dråpligt fynd, inte minst textligt.